

La premsa i la televisió desperten un gran interès

Creixement de la recerca catalana en comunicació als anys noranta

—Daniel E. Jones—

Coordinador del Banc de Dades COMCAT,
Centre d'Investigació de la Comunicació

Catalunya té, actualment, unes noranta institucions i més de quatre-cents investigadors, documentalistes o docents que es dediquen a l'estudi dels fenòmens comunicatius i culturals, entesos com un conjunt de mitjans, serveis i indústries com ara el cinema, la ràdio, la premsa, la fonografia, la televisió, el vídeo o les telecomunicacions.

Les grans transformacions produïdes en les darreres dues dècades a la societat catalana —com al conjunt de l'espanyola— han tingut efectes molt notables en el sector cultural i comunicatiu, com també en cadascuna de les indústries i mitjans que l'integren. Aquests canvis han estat fonamentals, en primer lloc, pel que respecta a la forma i als continguts dels missatges, però també als models elegits o a l'estructura de propietat de les empreses. Diferents actors —alguns d'ells crucials— durant el franquisme van desaparèixer i han estat substituïts gradualment per altres de nous, erigint-se aquests en líders ideològics i econòmics a l'actual final de segle.

Els canvis succeïts afectaren considerablement les àrees professional i acadèmica. Hi ha hagut un creixement exponencial d'ambdós col·lectius atribuïble, entre d'altres causes, a l'augment i diversificació de les sortides professionals, al relleu generacional —més acusat aquí que a d'altres latituds— i també, com no, a un atur laboral que s'ha fet ja crònic.

A Catalunya, els estudis específics que es feien a la Universitat Autònoma de Barcelona —que a mitjan setanta aglutinava un miler d'estudiants i un centenar de professors—, s'han quadruplicat en aquestes dues dècades, i actualment han arribat a tres centres universitaris semblants —l'esmentat i les universitats Pompeu Fabra i Ramon Llull—, més de quatre mil estudiants matriculats i aproximadament quatre-cents professors de diverses categories acadèmiques.

Centre d'Investigació de la Comunicació

Directori Espanyol
d'Investigació en Comunicació

*

Directorio Español
de Investigación en Comunicación

*

Spanish Directory on
Mass Communication Research

1995



Generalitat de Catalunya

LLIBRES

A cura de C. Valbuena

Guía de vinos de España 1995

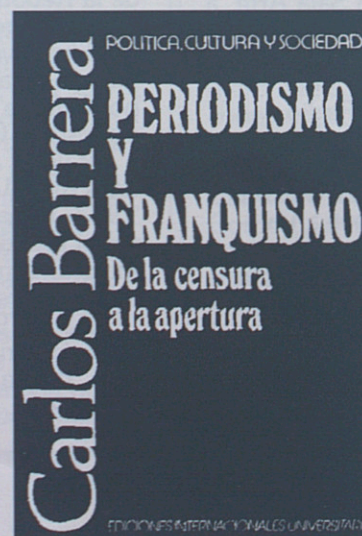
Alfred REXACH
Folio-Columna, Barcelona, 1995
340 pàgines

Tot bon àpat ha d'anar acompanyat d'un vi de qualitat. Conscient del valor d'aquesta màxima, el periodista Alfred Rexach, amb la col·laboració d'un equip de catadors professionals, ha decidit escriure una guia dels millors vins d'Espanya. En total, són 450 els vins tastats i valorats amb un sistema de puntuació que pot anar des de cap estrella, si el vi és de deficient qualitat, fins a les cinc estrelles si ens trobem davant d'un producte excepcional. A partir d'ara, ja no tindrem excusa per no triar el vi adequat quan els amics vinguin a sopar a casa.

Periodismo y franquismo De la censura a la apertura

Carlos BARRERA
Ediciones Internacionales
Universitarias
Barcelona, 1995
188 pàgines

Els que van tenir l'oportunitat d'exercir com a periodistes sota el règim franquista saben molt bé que no era pas una tasca fàcil. Més aviat tot el contrari. La manca de llibertats imposades pel règim i la censura prèvia feien gairebé impossible donar una informació plural i lliure. Aquest llibre resumeix el paper de la premsa durant el franquisme: des de la implacable censura dels primers anys fins al tímid aperturisme de la llei de premsa dictada per Fraga el 1966. Una obra que ens demostra com el



poder polític va convertir els mitjans de comunicació en uns instruments al servei dels seus interessos ideològics.

Sin mordaza. Veinte años de prensa en democracia

Carlos BARRERA
Temas de Hoy, Madrid, 1995
447 pàgines

Ja han passat vint anys des de la mort del general Franco. Han estat uns anys en què els mitjans de comunicació han tingut un paper molt important en el desenvolupament de la societat espanyola. Aquest llibre analitza, des d'una perspectiva històrica, l'evolució d'aquests mitjans a l'Espanya democràtica i vol donar resposta a qüestions tan interessants com ara quina influència tenen els grans personatges del món de la informació al nostre país, quins són els interessos econòmics que s'amaguen darrera els grans holdings de la comunicació o

Aquest creixement és probablement un dels més destacats en el panorama internacional, tant entre els països desenvolupats com del Tercer Món. Catalunya —com el conjunt d'Espanya— s'ha convertit en una potència productora de professionals de la comunicació ('comunicadors') de les diferents indústries i serveis —premsa, ràdio, cinema, televisió, vídeo, publicitat—, que intenten trobar un buit no solament als mitjans de comunicació o agències en sentit estricte, sinó també als sectors connexes, com els gabinets empresarials, tant públics com privats. Però això és cada vegada més difícil per a les noves promocions, en raó que, encara que fos un mercat en expansió durant els darrers anys perquè es partia d'un nivell molt baix, s'ha arribat ja a un grau de saturació interior que impedeix un creixement il·limitat.

Però Catalunya ha assolit, també, una taxa molt alta en el panorama internacional pel que respecta al nombre de professionals especialitzats en l'estudi dels propis mitjans i indústries culturals ('comunicòlegs'), uns per vocació i altres abocats a aquest camp acadèmic per la pressió laboral. Per causa de l'augment incontrolat del nombre de centres docents i d'estudiants fou necessària la contractació de nou personal —preparat acadèmicament o no—, fet que ha portat a un creixement exponencial de la quantitat de persones que es dediquen professionalment —en exclusivitat o a temps parcial— a aquest àmbit d'estudis.

Com a resultat, tenim en aquests moments un col·lectiu —ja especialitzat o en vies de ser-ho— molt nombrós, que constitueix una pedrera que tard o d'hora podria donar lloc al sorgiment de teòrics que fessin aportacions substancials en el panorama internacional de l'especialitat. Avui existeix un conjunt d'especialistes que bé poden equiparar-se amb els seus principals col·legues estrangers. Però també s'ha d'assenyalar que les investigacions realitzades aquí poques vegades transcendeixen les fronteres nacionals, encara que cada vegada més alguns investigadors catalans participen en grups de recerca internacionals.

El mateix podria dir-se d'algunes de les institucions catalanes dedicades a la investigació, a la docència o a la documentació sobre comunicació i cultura de masses. Hi ha unes noranta entitats —heterogènies i de diversa envergadura i propòsits— que s'ocupen d'aquestes tasques a Catalunya. Entre les dedicades a la docència sobresurten les tres facultats actuals de Ciències de la Comunicació; entre les de documentació, a més d'altres biblioteques, mereix especial esment la de la UAB, que té un dels millors dipòsits d'Europa en la seva especialitat, i entre les entitats de recerca i documentació s'han d'esmentar les mateixes facultats i el Centre d'Investigació de la Comunicació (CEDIC), de la Generalitat de Catalunya.

La tasca documental

Coneixent la gran dispersió i el nombre creixent de persones i institucions que han optat per la recerca, la documentació i la docència dintre de l'especialitat de la comunicació i la cultura de masses, l'esmentat CEDIC posà en marxa des de la seva fundació l'any 1987 el Banc de Dades COMCAT, destinat, entre d'altres tasques referencials bibliogràfiques, a intentar conèixer quines eren totes les persones i institucions que s'ocupaven d'aquesta tasca a Espanya i, encara que de manera selectiva, a d'altres països d'Europa i Amèrica.

Des del començament, aquest banc de dades s'abocà a indagar —mitjançant enquestes i d'altres operacions documentals— quins eren aquests investigadors i amb quines característiques: professió, titulació, especialitat, obres publicades o investigacions en curs. D'aquesta manera, es podia fer una avaluació de la recerca i, el que és encara més important, posar tota aquesta informació, abans dispersa, en mans dels propis investigadors i institucions del país o estrangers per a facilitar tot tipus d'intercanvis acadèmics.

De la mateixa forma es va procedir amb les institucions de l'especialitat. S'aplegaren tot tipus de dades rellevants que permetessin conèixer la seva localització, activitats, responsables, fons documentals, tasca investigadora o publicacions.

Fruit d'aquesta pacient tasca documental, el Banc de Dades COMCAT ha pogut reunir més de vuit mil referències bibliogràfiques de textos publicats als Països Catalans des del final del segle XIX, com també quasi nou-cents registres amb les dades fonamentals d'institucions espanyoles i estrangeres i més de dos mil amb les d'investigadors catalans, de la resta de l'Estat i iberoamericans.

Tota aquesta informació —en total, més d'onze mil registres— es troba informatitzada i és accessible de manera gratuïta i personalitzada segons els interessos particulars dels investigadors. No obstant això, per donar una major difusió a aquesta tasca documental, el CEDIC decidí publicar en suport paper una sèrie de bibliografies específiques i repertoris com el *Directori espanyol d'investigació en comunicació 1991* i el *Directori llatinoamericà d'investigació en comunicació 1993*.

Davant els constants canvis produïts i, sobretot, en mèrit al creixement del nombre de persones i institucions especialitzades, s'ha decidit fer una actualització d'ambdós repertoris. Per aquest motiu, acaba de sortir a la llum el *Directori espanyol d'investigació en comunicació 1995* —d'unes cinc-centes pàgines— i aviat sortirà una nova edició del *Directori iberoamericà d'investigació en comunicació*

quins són els principals protagonistes de la competència entre les cadenes de ràdio i televisió.

J.F. Kennedy, contrato de ejecución

Ernest BASCOMPTE
Editorial Ronsel. Barcelona, 1995
296 pàgines

L'assassinat de John Fitzgerald Kennedy continua essent un cas obert. Són pocs els que creuen la versió oficial segons la qual l'únic assassí del president nord-americà va ser Lee H. Oswald. Des de molt jove, el periodista Ernest Bascombe s'ha preocupat per esbrinar qui va estar darrera del magnicidi més important d'aquest segle. En aquest apassionant llibre, l'autor vol demostrar que

l'assassinat va ser el resultat d'una trama planificada per la CIA i executada per la màfia dels Estats Units. L'obra de Bascombe és un pas més per intentar aclarir els aspectes més foscos d'un esdeveniment que va trasbalsar la consciència col·lectiva de tot un país.

Directori de la Comunicació Agrària

AGROPRES/Generalitat de Catalunya
Barcelona, 1994
251 pàgines

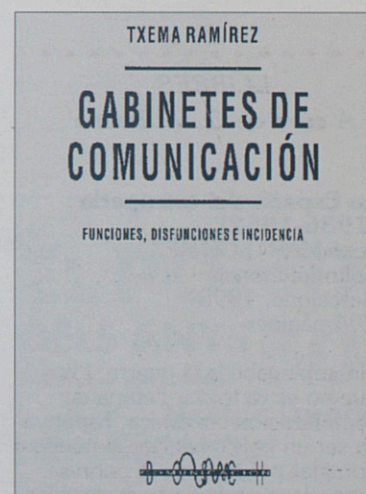
L'Associació de Periodistes i Escriptors Agraris de Catalunya (AGROPRES), amb el suport de la Generalitat de Catalunya i la Caixa, ha tingut la brillant idea d'elaborar una guia molt completa

amb les adreces i els telèfons de les principals associacions i organitzacions catalanes, espanyoles i estrangeres que, per un motiu o un altre, tenen una certa relació amb el món de l'agricultura i la ramaderia. Un llibre imprescindible per als professionals del ram.

Gabinetes de comunicació

Txema RAMÍREZ
Editorial Bosch
Barcelona, 1995
252 pàgines

Els anomenats gabinets de premsa o de comunicació s'han convertit en un element gairebé imprescindible de tota empresa privada o institucional que vulgui incidir favorablement en la societat. Aquest llibre analitza els



pros i els contres que, segons l'autor, es deriven d'aquestes fonts d'informació. En aquest sentit, l'obra proclama la necessitat d'obrir un debat entre els professionals de la informació per tal de determinar què és el que cal canviar, de cara al futur, en el funcionament d'aquests gabinets de comunicació.

1995 (ampliat també a Portugal).

Com en les edicions anteriors, es tracta d'obres de caràcter documental amb informació original ordenada alfabèticament i amb una sèrie d'índexs temàtics que permeten la seva localització. A més, hi ha textos en català, espanyol i anglès per a facilitar la seva lectura i difusió internacional.

Avaluació de la recerca

Tota aquesta informació recollida ha permès, com en l'edició anterior, fer un balanç de caire quantitatiu sobre les institucions i les persones reunides en el directori espanyol per a detectar cap on es dirigeixen les recerques en aquest camp acadèmic, els mitjans més estudiats o les perspectives teòriques preferides, com també l'edat o la comunitat autònoma de residència dels investigadors.

En línies generals, i a partir de les dades que presenta el directori de 1995, allò més destacat de les institucions catalanes especialitzades pot sintetitzar-se de la manera següent:

a) Actualment hi ha 91 institucions establertes al Principat, de les quals 64 realitzen tasques de documentació, 42 es dediquen a la investigació i 30 a la docència (universitària o no). En la majoria dels casos, aquestes tres tasques (documentació, recerca i docència) es realitzen de forma paral·lela en la mateixa institució.

b) Els mitjans de comunicació de masses són l'objectiu principal d'anàlisi d'aquest tipus d'institucions. Concretament, 53 estudien la premsa, 46 la televisió, 37 el cinema, 35 la ràdio, 30 la publicitat i 27 el vídeo.

c) D'entre les principals disciplines científiques que s'apliquen a l'anàlisi dels fenòmens comunicatius, en destaca una de molt ben consolidada: la Periodística, utilitzada per 57 de les institucions censades. Unes altres disciplines de les que més es fan servir a Catalunya per interpretar els fenòmens de la comunicació social són la Historiografia, emprada per 37 institucions; la Sociologia, per 27; l'Economia, per 17; el Dret, per 11, i la Semiótica i l'Art, per 10 cadascuna.

d) Unes altres especialitats que s'estudien molt a Catalunya són les de tipus tecnològic, amb un total de 24 institucions que s'hi dediquen. Altres 30 entitats es centren en l'estudi dels sistemes àudio-visuals, i 13 en el disseny gràfic. És freqüent que les mateixes institucions estudiïn mitjans diferents i realitzin les seves recerques des de més d'una especialitat.

e) Referent a l'antiguitat, les dades recollides permeten d'observar que un 76% de les institucions es van crear a partir de la dècada dels anys seixanta, i un 48% des dels anys vuitanta. No

obstant això, destaquen deu institucions que van ser creades abans de l'any 1939.

D'altra banda, les dades que han estat recollides sobre 418 investigadors catalans que s'ocupen de l'anàlisi de la comunicació social permeten de dibuixar el perfil següent:

a) Aproximadament un 79% del col·lectiu català d'estudiosos dels fenòmens comunicatius són homes, davant un 21 % de dones.

b) La professió més representada a l'esmentat col·lectiu és la de professor d'universitat (amb 288 casos en total), i també la de periodista (108). Naturalment, alguns estudiosos exerceixen més d'una professió. En aquests casos, la combinació més habitual és la de professor i periodista (59 casos), periodista i escriptor (vuit), i professor i publicitari (vuit).

c) La premsa és el mitjà que desperta un interès més gran entre els investigadors catalans (amb 87 estudiosos), seguida de la televisió (85), la ràdio (83), el cinema (48) i la publicitat (47).

d) Quant a les disciplines científiques, la Historiografia és la més utilitzada, amb 111 investigadors que l'empren per estudiar i interpretar els fenòmens de la comunicació social. D'altres especialitats que s'utilitzen són la Sociologia (amb 99 casos), la Periodística (amb 76), la Semiótica (amb 66), la Ciència Política (amb 35) i l'Economia (amb 32).

e) Per especialitats, dintre de les ciències de la comunicació, 127 investigadors catalans declaren que el seu objecte d'estudi és la comunicació àudio-visual; 70, la tecnologia de la informació; 33, la telemàtica, i també 33, el disseny gràfic.

f) Quant a l'edat, el col·lectiu català d'investigadors en comunicació és bastant jove: un 50% té menys de 45 anys.

Totes aquestes dades són un apropament merament quantitatiu a les institucions i els investigadors que es dediquen a l'estudi de la comunicació social a Catalunya, sense fer cap valoració sobre la qualitat, originalitat o importància del que ha estat realitzat fins ara.

De fet, la investigació sobre comunicació social a Catalunya té una llarga tradició, que es remunta al 1879, quan l'historiador Josep Pella i Forgas publicà el primer estudi de caràcter hemerogràfic sobre la premsa del país. Des de llavors, prop de vuit mil textos, entre llibres, tesis, articles, informes o ponències —d'autors com ara Modesto Sánchez Ortiz i Rafael Mainar, a començament de segle; Joan Givanel i Joan Torrent a mitjan, i Romà Gubern, Miquel de Moragas, Josep M. Casasús i Josep Gifreu avui dia—, han estat editats per tal d'analitzar, amb més o menys encert, les característiques i els efectes dels fenòmens comunicatius contemporanis. ●

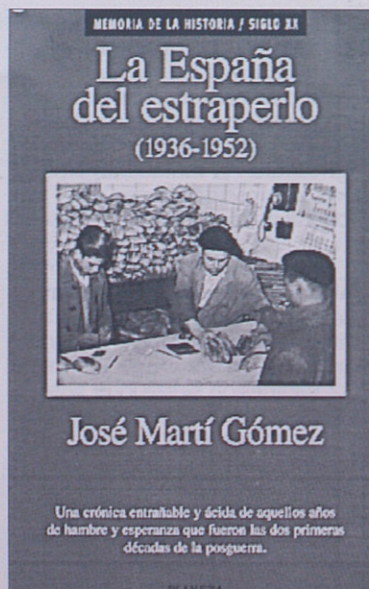
LLIBRES

A cura de C. Valbuena

La España del estraperlo (1936-1952)

José MARTÍ GÓMEZ
Editorial Planeta
Barcelona, 1995
294 pàgines

Un cop acabada la guerra, i fins que no es va iniciar l'etapa de liberalització econòmica, Espanya va ser un país tancat en si mateix i dominat per la fam i la pobresa. Eren els anys de l'estraperlo. Uns anys en què cadascú feia el que podia per guanyar-se la vida. En el seu darrer llibre, el conegut periodista José Martí Gómez ens ofereix un retrat tan fidel com ple de tendresa d'aquella època tan difícil. Justament, el gran encert del llibre radica en la capacitat literària que l'autor té per recrear la vida quotidiana d'aquells anys; per fer-nos saber quins eren els



anhels, i també les frustracions, de la gent del carrer.

Exiliados y enfrentados (Los españoles en Inglaterra de 1936 a 1945)

Daniel ARASA
Ediciones de la Tempestad
Barcelona, 1995
291 pàgines

Molt s'ha parlat dels exiliats de la Guerra Civil espanyola que es van quedar a viure a França i encara més dels que van marxar cap a Sud-amèrica. Però no és pas tan coneguda l'experiència dels exiliats que van escollir Anglaterra com el seu lloc de residència. És per això que el llibre que ara ens presenta el periodista Daniel Arasa té un valor especial. Es tracta d'una obra ben

